

Post skriptum

Книжка Лариси Брюховецької «Приховані фільми. Українське кіно 90-х», випущена редакцією «Кіно-Театру» спільно з вид-вом «АртЕк», презентувалась тричі: 8 травня у книгарні «Цитрус» («Мандарин-плаза», Басейна, 4, участь взяли Роман Балаєн, В'ячеслав Криштофович, Михайло Ілленко, Олесь Санін, Тарас Денисенко, Галина Стефанова), 15 травня в книгарні-кафе «Бабуїн» (Б.Хмельницького, 39, за участі Володимира Панченка, Ролана Сергієнка, Аркадія Микульського, Інни Капінос, Іннеси Размашкіної) та 20 травня в Будинку кіно, де виступили Анатолій Сирих, Юрій Ляшенко, Володимир Піка, Вадим Скуратівський, Ольга Брюховецька, Сергій Тримбач, Віталій Юрченко, Оксана Мусієнко, Леся Воронина, Євгенія Махтіна. Книжці було присвячено три випуски у прямому ефірі радіопередачі «Жіночий погляд». На презентаціях побувало чимало читачів, які цікавляться українським кіно. А головне, ці акції дали змогу не тільки дізнатися про сам факт виходу книжки, а й поспілкуватися з її героями — українськими кінематографістами.

Обговорення книжки в Будинку кіно 20 травня 2003

Лариса Брюховецька. Українське кіно 90-х років уже назвали періодом негативного досвіду. Занурюючись у механізм втрат і втрачених ілюзій, думаєш і про фільми, які з'явилися всупереч обставинам, і про публіку, і про те, як допомогти їй дізнатися про фільми, створені в нашій країні, показати їх.

«Українського кіно немає!» — такий стереотип, на жаль, склався у масовій свідомості. Так, на рівні цієї свідомості існує тільки одне кіно — з незмінною стріляниною, вибухами, сексом, де все технологічно і автоматично, динамічно і конвейєрно. «Не можна сказати, що вітчизняний глядач сприймає кіновідображення світу багатьох інших суспільств. На екрані більшою мірою існує одне суспільство — американське, причому зовсім не в найкращих його проявах. Хоч би якою була художньо-естетична, професійна якість американського фільму, він — продукт іншого суспільства, іншої культури.(...) Він не здатний формувати у вітчизняного глядача почуття ідентичності зі своєю культурою, своїм народом, долею свого суспільства». В Росії це збагнув не тільки автор цих рядків — соціолог М.Жабський, а й керівники держави, які зуміли радикально змінити ситуацію в кіногалузі. Українську ж публіку й далі годують американським кіно або російськими серіалами, і вона майже не згадує про своє.

Звичайно, далеко не все з 90-х років, що заслуговує уваги, увійшло до книжки «Приховані фільми». Але хтось інший запропонує свою версію, оприлюднить свій варіант цієї історії.

Сергій Тримбач, кінокритик, заступник директора Національного Центру О.Довженка: Мені сподобалась фраза Євгена Марголіта, який написав: «Кажуть, в Україні немає кіно. Тут немає фільмів, точніше, їх мало. А кіно є. І свідчення цього — книжки, які видаються, і те життя, яке значною мірою підтримує журналістський, кінокритичний загал. І подивіться, який ажіотаж довкола фільму Юрія Ілленка здійснюється. До речі, не тільки довкола цього фільму. Хоч як це парадоксально, наша преса, яка часто пише непрофесійно, перебріхує імена, факти, але інтерес до кіно має. Іноді навіть думаєш: українське кіно — фантом. А пишуть більше, ніж він займає місця в цьому просторі. В прокаті фактично був тільки фільм Ілленка (не вважати ж за прокат прем'єру в Будинку кіно!). Але виходять книжки, каталоги. І це дуже важливо. Це підтримується, і багато в чому створюється інтелектуальне поле. Колись Олена Стишова написала, перефразовуючи відомий вислів:

«Режисери роблять фільми, а критики роблять кіно». І це значною мірою так. Не подумайте, що я надміру хвалю своїх колег, але вони цього заслуговують: якщо кіно підтримується, то значною мірою їхніми зусиллями.

«Режисери роблять фільми, а критики роблять кіно». І це значною мірою так. Не подумайте, що я надміру хвалю своїх колег, але вони цього заслуговують: якщо кіно підтримується, то значною мірою їхніми зусиллями.

Вадим Скуратівський, доктор мистецтвознавства: Я давно стежу за творчістю пані Брюховецької. Вона працює у двох напрямках, які перетинаються: як історик кіно і як кінокритик. Зверніть увагу на те, що й автори «Кіно-Театру» працюють саме в такому напрямі. Думаю, що іншого виходу немає для національної культури. Тоді, коли та чи та культура розгортається на повну силу, то може відбуватися нормальна спеціалізація двох цехів. А поки що і цех

кінокритиків, і цех кінознавців мають входити один в один. І найцікавіше у книжці «Приховані фільми» — це входження кінокритики в історію. Це особливий талант, тому що треба було бачити в 90-х роках, з одного боку, завершення певної історичної фази, а з другого — треба було показати сам характер оцього біжучого процесу. Одне слово, щось та виходить з усього цього. Ми бачимо, як наші знавці екрана починають рефлексувати на український екран.

Національна культура, на мій погляд, — це не якісь патріотичні судоми, не обов'язково патріотична риторика, хоча хай буде і вона, а передовсім намагання узагальнити національно-культурний процес. І от Брюховецька і в попередній своїй книжці, упорядкованій антології «Поетичне кіно: заборонені фільми», і в цій, про яку йдеться, працює над отим самим узагальненням. І працює чесно і переконливо. З чимось можна погодитись, з чимось не погодитись — я пам'ятаю, був у захопленні від фільму Наталі Андрійченко «Шамара» як експерименту, а їй не сподобалась драматургія цього фільму. Драматургія, може, на якихось ділянках, дилетантська, але фільм був надзвичайно цікавий. І от тепер пані Лариса працює над плюсами і мінусами цього процесу, над усіма його персонами. І головними, і, здавалося, околичними. Навіть над маргінесом. Власне, це книжка з історії національної культури 1990-х років. Окрім того, мені подобається спокійна і переконлива інтонація авторки, яка стоїть на своїх позиціях, але водночас не нав'язує, так, як робить це, скажімо, сучасний кінорецензент. Коли розгортаєш яку-небудь бульварну чи білябульварну газету і читаєш там якийсь сюрприз в жанрі кінорецензії. Але, звичайно, найголовніше інше. Я весь час

Лариса Брюховецька

Приховані фільми

Українське кіно 1990-х

чекаю, що з'явиться система і персон, і текстів в українському кінознавстві, яка цей корпус і текстів. і персон узагальнить, починаючи від Федецького і закінчуючи останніми очевидними сенсаціями цього кіно, як-от фільмом Олеся Саніна. І для мене пані Лариса є якраз одним із провідних персонажів цього процесу. Але, одверто кажучи, що мені в ній ще більше подобається, — бачите, багато наших авторів — егоцентрики, вони зосереджені на собі; давайте подумасмо, як багато пані Лариса працює з кіноавтурою всіх її жанрів і тут, в Україні, і не тільки в Україні, і на матеріалі українського кіно, і на матеріалі кіно зарубіжного.

Віталій Юрченко, кінознавець: Кіно 90-х — це кінематограф часу «Х». Час «Х» ще не скінчився, він триває вже друге десятиріччя. Може, це криза, яка взагалі відбувається в культурі? Знаємо, що тепер час ринку, і все міряємо на гроші, і коли естрадна зірка заробляє набагато більше, ніж оперний співак, коли модельєр набагато цінніший, ніж театральний режисер будь-якого рангу, може, це криза, а, можливо, це кінець світу, принаймні, кінематографічного, й українського зокрема. Таких питань ми не можемо не ставити перед собою.

Тут згадували про фільм «Молитва за гетьмана

Мазепу». Одні досить переконливо кажуть, що це невдача, є люди, які кажуть, що це шедевр, але, розумієте, це ніяк не вплинуло на стан українського кіно. Коли вийшов фільм «Тіні забутих предків», де Юрій Ілленко був оператором, то це створило певну течію. Кіно переглянуло свої позиції, з'явилося поетичне кіно, непоетичне. А сьогодні як вплинув «Мазепа» і на що вплинув? Можна його розглядати в контексті фільмів самого Ілленка, в контексті західноєвропейського кіно, але не в контексті кіно самої України. Ці думки в мене виникають, може, тому, що я не маю якоїсь чіткої позиції. І це тому, що я стою перед таким фактом: от таке кіно. Все це є в цій книжці, і я думаю, що це найбільш цінне. Вона написана про те кіно, яке існує.

Володимир Піка, кінооператор, режисер: Те, що такі книжки виходять, це маленький людський подвиг у наш час. Для того, щоб знайти кошти, знайти сили, щоб про це написати. Тобто зробити все, щоб на столі лежала така цікава книжка.

Анатолій Сирих, кінорежисер-документаліст: Мій фільм «Іван Миколайчук. Посвята» вийшов на відеокasetі тиражем 500 примірників, і я дарую фільм в обмін на книжку. Тож пишіть, а ми будемо старатись випустити фільми.

Юрій Ляшенко, кінорежисер: Є кінопроцес і є кіножиття. Кінопроцес — це коли з'являється фільм, про який можна багато говорити, а кіножиття — це коли збирається багато людей, щоб про кіно поговорити. В 90-х роках кінопроцес поступається місцем кіножиттю. Я б цього не говорив, бо це має негативний відтінок, коли б мова не йшла про цю книжку. Я не був знайомий з Ларисою Брюховецькою, аж поки вона не написала про мій фільм «Записки кирпатого Мефістофеля». І я в її статтях дещо зрозумів більше, ніж розумів у картині, коли її робив. Можливо, це так і треба, бо критики й існують для того, щоб дати раціональне визначення тому, що в творчій особи більше знає природа про себе, ніж сам режисер, художник чи письменник. Я певен, що книжка — не просто компенсація відсутності кінопроцесу, а це надання національного характеру тому безконтрольному життю і процесові, який почався в зв'язку з набуттю свободою. Тому, навіть будучи ще прихованим читачем, можу сказати, що це позитивне явище в нашому житті.

Лєся Воронина, письменниця, редактор журналу «Соняшник»: Від перших моментів моїх контактів з Ларисою Іванівною — а я неодноразово запрошувала її на радіопередачу «Українська культура сьогодні і завжди» на прямі ефіри — вражала мене своїм хронічним оптимізмом. Тепер, коли читаю її книжки про українське кіно, я згадую Євгена Шварца, котрий колись писав про те, як більшовики заборонили діткам гратися з ляльками, бо вважали це непедагогічним. Вони виготовляли непривабливі ляльки у вигляді, наприклад, потворного попа, щоб викликати в дитини спротив до опіуму, але дівчатка загортали ці ляльки в гарнесенькі ганчірочки, притуляли їх до грудей і називали їх Манею чи Сонею, удочеряли цих діточок. Я подумала, що ми нарешті дожились до такого моменту, коли наш український кінематограф потребує собі таких людей, як авторка «Прихованих фільмів». Дуже часто його треба огорнути в якусь гарну, нехай недорогу, вишиту ряднину і побачити в ньому, можливо, приховані дуже гарні речі. Вона мужньо і послідовно багато років доводить багатьом, що насправді існує українське кіно. Стало дуже модно бути унтер-офіцерською вдовою, яка сама себе шмагає. Більшість виступів про кіно, особливо молодих кінокритиків, починаються із заперечення існування самого українського кіно. Стало добрим тоном висміювати самих себе. Стало добрим тоном знуватися з себе самих. Та от існування журналу «Кіно-Театр», існування цих книжок мене переконує, що насправді існує наше кіно. Воно може бути тепер в якомусь деформованому стані. Але коли з'являється фільм «Мамай» і коли ми бачимо, що це абсолютно довершений твір, і коли він міг виникнути тільки на підгрунті дуже багатому, самотньому, унікальному, я починаю вірити пані Ларисі. Рада, що вона продовжує переконувати, що насправді ми набагато кращі, ніж самі собі здаємося.

Оксана Мусієнко, кінознавець, завідувач кафедри кінознавства КДІТМ ім. І.Карпенка-Карого: Книжка — неоціненний внесок для майбутньої історії українського кіно. Бо це реакція на той чи інший фільм по гарячих слідах. Це жива картина. Мені дуже імпонує те, що авторка пише все ж таки про кіно, а не про себе, на що хибують, на жаль, деякі критики, які люблять похизуватися. Це дуже конкретно, це про кіно, яке все-таки було, хоч шляхи до екрана — і це дуже точно звучить в назві книжки — дуже важкі. Саме ця книжка буде свідченням про те, що є українське кіно, воно нікуди не поділося. Мені ця книжка стала в пригоді як викладачеві, бо мої студенти охоче її читають.

Ольга Брюховецька, культуролог, аспірантка НаУКМА: Приємно чути відгуки людей, які «прихованих» фільмів не бачили, але книгу читали з великим інтересом. Книжка справді самодостатня. Адже завдання критиків — якраз і полягає у тому, щоб створювати існування фільмів у свідомості людей. Книжка — свого роду провокація і заклик до інших кінокритиків працювати в цьому напрямку. Вона виражає суб'єктивне бачення, але від цього не програє, навпаки, набуває цілісності. Вона, фактично, відкриває поле для дальшого обдумування, для сперечання з тими чи іншими міркуваннями. І це аж ніяк не закриття теми.

Всі фото Сергія Марченка.